
KÖNYVISMERTETÉS

Rosta Andrea:

A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája.

L'Harmattan, Budapest, 2014, 210 oldal

1764. Az európai büntetőjogban jártas embernek sokatmondó dátum ez, ugyanis ebben az évben jelent meg *Beccaria Dei delitti e delle pene*¹ című műve. Tulajdonképpen ez a könyv indította útjára a klasszikus büntetőjogi iskolát, amely a bűncselekményt, a „tettet” állítja vizsgálódása középpontjába, teret engedve ezzel az elkövetőkkel kapcsolatos humánusabb bánásmódnak. Ugyanakkor az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a tettesek speciális csoportjai közti különbségtétel még váratott magára: a pozitivisták a XIX. század közepén, a *Franz von Liszt* nevével fémjelzett közvetítő irányzat pedig csak az 1800-as évek végén jelent meg. Utóbbi iskola volt az, amely a bűnözés kapcsán már nem „kis felnőttként” tekintett a gyermekekre, miközben ezzel párhuzamosan a tengerentúlon, Illinois államban felállították az első fiatalkorúak bíróságát. Ami a fiatalok kérdésére való hazai reflektálást illeti, a kiindulópont *Balogh Jenő* munkásságához köthető, vagyis az 1908. évi XXXVI. törvénycikkhez és a *Fiatalkorúak és büntetőjog* című könyvhöz². Az azóta eltelt több mint egy évszázad alatt a témában a szakirodalom bőséges termést hozott. A legújabb hazai mű *Rosta Andredé*. Mielőtt részletesebben bemutatnánk a kötetet, két fontos kérdésre indokolt kitérni. Az egyik, hogy miért kell ma egyáltalán foglalkozni a fiatalkorúakkal, a másik pedig hogy miben rejlik e könyv aktualitása, jelentősége.

Akár az elmélettel, akár a gyakorlattal foglalkozó jogászok vagyunk, bármely jogterületen mozgunk, nem tagadhatjuk, hogy a kiskorú minőség a legtöbb jogágban értékelést kap. Gondolhatunk itt a polgári jogi cselekvőképességre, az alkotmányjog, közigazgatási jog gyermekvédelmi intézményeire, a büntetőjog gyermekkorú és fiatalkorú kategóriáira. Innentől kezdve egyáltalán nem mindegy, hogy hány éves egy szerződés megkötésénél a jognyilatkozatot tevő személy, vagy egy büntetés kiszabásánál az eljárás alá vont terhelt. Egyrészt egész más szabályok vonatkozhatnak rá, másrészt a korából fakadó saját

¹ Magyarul például *Beccaria A bűnökről és büntetésekről*. Zágráb, 1884. Cesare Beccaria: *Büntett és büntetés*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967; Cesare Beccaria: *A bűnökről és a büntetésről*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998

² Balogh Jenő: *Fiatalkorúak és büntetőjog*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 1909

tosságai miatt speciális bánásmódot igényelhet. A jogászai munka során tehát az e csoporttal való találkozás előbb-utóbb elkerülhetetlen, így nem árt, ha bővítjük ismereteinket, és tudásunk nem csak a tételes joganyagra terjed ki. Ugyanez igaz egyébként nemcsak a jogászokra, hanem bárkire, aki gyermekekkel, tizenévesekkel foglalkozik. Ebben lehet segítségünkre Rosta Andrea könyve, amely a fiatalkorúak kategóriájára koncentrálna. Ami pedig a második kérdést illeti, erre azt a választ adhatjuk, hogy a szerző új korszakot nyit a fiatalokra vonatkozó szakirodalomban. A megállapítás alátámasztásául kell megemlítenünk, hogy a témában eddig megjelent művek három csoportba sorolhatók. Az első munkák – a már említett Balogh Jenő mellett – olyan kiváló jogtudósok tollából születtek, mint *Angyal Pál*³ vagy *Vámbéry Ruzstem*⁴. Ezt követően az 1960–1970-es években – amely a nagy monográfiák időszaka volt – bővítette a listát többek között *Szabó András*⁵, *Huszár Tibor*⁶ és *Vigh József*⁷ is. Végül az 1980-as évektől a tanulmányoké lett a főszerep: *Lőrincz József*⁸, *Vaskuti András*⁹ – hogy csak pár nevet említsünk. Ez utóbbiba, vagyis a harmadik korszakba Rosta Andrea könyve nehezen lenne besorolható, hiszen visszanyúlt a monográfia (a témában utoljára 1964-ben használt) műfajához, hogy így, egy új jogszabályi környezetben (gondolunk itt elsősorban az új Btk.-ra) munkája már egy negyedik korszak nyitánya legyen. A következőkben röviden szólnunk a kötet keletkezésének körülményeiről, majd kitérünk formai és tartalmi sajátosságaira, utóbbi kapcsán elsősorban a főbb problémafelvetésekre, új gondolatokra, valamint az ezekben rejlő lehetőségekre koncentrálna.

A szerző kutatási területei egyebek között a deviáns viselkedések, a bűnözés pszichológiai és szociológiai vonatkozásai, valamint a fiatalkorúak kriminalitása és bűnmegelőzése. 2006-os doktori disszertációját a *Fiatalkori bűnözés és bűnmegelőzés* címmel írta, szövegkivonatok közül megemlíthetjük *A rendőrségi gyermekvédelem a kontrollmélet tükrében*¹⁰, valamint a *Láttelel az ifjúsági agresszióról*¹¹ című írásokat. 2014-es kötete korábbi munkáiból,

3 Angyal Pál: *Fiatalkorúak és büntetőnovella*. Pécs, 1911

4 Vámbéry Ruzstem: *A fiatalkorúak bírósága a háború előtt és a háború után*. Jogállam, Budapest, 1917

5 Szabó András: *A fiatalkorúak és a büntetőjog*. KJK, Budapest, 1961

6 Huszár Tibor: *Fiatalkorú bűnözők*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964

7 Vigh József: *A fiatalkori bűnözés és a társadalom*. KJK, Budapest, 1964

8 Lőrincz József: *Európai fejlődésirány a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában*. Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 1999

9 Vaskuti András: *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása: reformelképzelések*. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2010 [Kriminológiai Közlemények 68.]

10 Rosta Andrea: *A rendőrségi gyermekvédelem a kontrollmélet tükrében*. Magyar Rendészeti, 2010/3–4.

11 Rosta Andrea: *Láttelel az ifjúsági agresszióról*. Kapocs, 2013/3.

különösen a doktori értekezéséből merít. A könyv négy nagy szerkezeti egységre bontható: *A fiatalok bűnözés fogalmának megszületése* fejezetben a szerző a kategória definiálásával foglalkozik a jogban és azon túl, majd következik *A fiatalok kriminalitás morfológiai sajátosságai – Helyetelemzés*. A nemzetközi kitekintés (*A fiatalok kriminalitására reagálás a nemzetközi egyezmények, elvárások tükrében*) után a mű utolsó, mégis talán legmeghatározóbb részén (*A fiatalok bűnözés rendszerszemléletű vizsgálata*) egy sajátos ív húzódik végig: Rosta úgy vizsgálja meg a fiatalokra vonatkozó magyar joganyagot és kezelőrendszert, hogy abba „fő inputként” belehelyezi az ifjakat, hogy a kezelés után megnézzük, abból milyen „fő output” származik, ily módon választ kapva arra a kérdésre, hogy van-e kiút, remény a fiatalok számára az igazságszolgáltatásból. *A fiatalok bűnözés kriminológiája és szociológiája* módszertanát illetően megállapíthatjuk, hogy az multidiszciplináris, leíró, elemző, empirikus és értékelő jellegű egyaránt. Mivel a fiatalok kérdése komplex, a szerző így is közelíti meg. Ha kihagynánk egy tényezőt, mint például a fiatalok pszichológiai sajátosságait, már nem kapnánk hű képet róluk, és sosem jutnánk valódi megoldáshoz a problémák kezelésében.

Az első fejezet kitér azokra a XIX–XX. századi társadalmi és tudományos változásokra, amelyek megalapozták a fiatalokkal való „más elbánás” elvét, majd körbejárja a fogalom jelentését egyrészt jogi (életkor-megjelölés, beszámíthatóság jogszabályi vonatkozásai), másrészt jogon túli (pszichológiai, szociológiai, biológiai) szempontból. Mindeközben folyamatosan érinti a XXI. század modern jelenségeit, problémáit, így egyebek között az úgynevezett akcelerációt és posztadoleszcenciát. Előbbi jelentése a „túl koránra toltott” biológiai érés, utóbbi pedig az ifjúság kitolódása, vagyis „a valódi felnőttég” kései elérése. Ezek felvetése releváns büntetőjogi, jogalkotási szempontból is, hiszen indokolhatják a fiatalok életkori sávjának megváltoztatását, vagy akár a fiatal felnőtt kategória megjelenését. Ezek pedig igencsak aktuális kérdések voltak a közelmúltban, gondoljunk például azokra a heves vitákra, amelyek a hatályos büntető törvénykönyvünk életkor-leszállítását érintették (a büntethetőség alsó korhatára bizonyos esetekben tizenkét év!). Rosta mindezek vizsgálata mellett foglalkozik azzal is, hogy más államok jogában milyen életkori minimumok és maximumok érvényesülnek, és könyvéből választ kaphatunk arra a kérdésünkre, hogy mi az oka a különbségeknek. Ír a beszámíthatóságról, amely ma mint speciális tartalommal bíró kategória hiányzik a fiatalok büntetőjogából. Ugyanakkor, eltérően az

eddigi koncepcióktól (amelyek többek között *Csemáné Váradi Erika*¹², *Lévay Miklós*¹³, *Ligeti Katalin*¹⁴ munkásságához kötődnek), nem nyúl vissza a korábbi fogalmakhoz, mint például „értelmi, erkölcsi, szellemi fejlettség”, hanem a „társadalmi érettség” kifejezése körében egy új megközelítést fejt ki.

Tény és való, hogyha valaki azt a kérdést teszi fel, miként alakul a fiatalok bűnözése, a médiából kellően félelmetes választ fog kapni. A tömegkommunikációs eszközök számos negatív jelenségről számolnak be a fiatalok kapcsán, felkapva általában a legkirívóbb eseteket. Innentől kezdve pedig nem csoda, ha a társadalom nagy része ferde szemmel néz a bűnözőkre, az államtól megtorlást, izolálást várva, az enyhébb bánásmódot elutasítva. *A fiatalok bűnözés kriminológiája és szociológiája* második fejezetében „le hull a lepel”: választ kaphatunk arra, vajon tényleg növekszik-e e kategória elkövetőinek száma. Igaz-e, hogy egyre erőszakosabbak és könyörtelenebbek az elkövetési módok? Valamint megtudhatjuk azt is, hogy „egy-egy szárazabbnak tűnő” statisztikai adat (mint például a fiatalok csoportos elkövetéseiben való felülreprezentáltsága) milyen távolabbi, szociológiai, pszichés összefüggésekre vezethető vissza. Arról is olvashatunk, hogy van-e, és ha igen, miért van „átjárás” az elkövetők és az áldozatok között. Annak pedig, aki szeretne betekintést kapni a fiatalok bűnözésére vonatkozó nemzetközi joganyagba, mindenképp érdemes megnéznie a harmadik fejezetet. A dokumentumelemzés módszerével Rosta Andrea – a fő harmonizációs területek kiemelésével – bemutatja egyebek között az ENSZ gyermekjogi egyezményt, a pekingi szabályzatot, a rijádi irányelveket.

A könyv utolsó egysége, szerintünk a kötet magva, a fiatalok bűnözésére vonatkozó rendszerszemléletű, töbttényezős vizsgálata. Itt követhetjük végig az ifjak útját: hogyan kerülnek be az elkövetett cselekményekre reagáló kezelőrendszerbe, mi történik velük ott, és hogyan kerülnek ki onnan (vagy rosszabb esetben oda vissza). Az input oldalon szerepelnek a kriminogén tényezők, vagyis a bűnözéshez vezető okok. Ezeket Rosta a következő struktúrában írja le: a mikro- (család, iskola, kortárs csoport) és makrohatások (társadalmi,

12 Például Csemáné Váradi Erika: A fiatalok bűnözésének igazságszolgáltatásának nemzetközi tendenciái az Európai Unióban, különös tekintettel egyes országok szabályozására. In: Az Európai Unió hatása a büntetőjog fejlődésére. Miskolc, 2004; Csemáné Váradi Erika: A nemzetközi szabályozás új irányai a fiatalok bűnözésének szabályozásában. Büntetőjogi Kodifikáció, 2008/2.

13 Lévay Miklós: A fiatalok bűnözésének igazságszolgáltatásának szabályozása Magyarországon. Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetésére vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. In: Ligeti Katalin (szerk.): Weiner A. Imre ünnepi kötet. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005

14 Például Ligeti Katalin: A fiatalok bűnözésének igazságszolgáltatási törvényének koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/2.

gazdasági viszonyok) elkülönülnek, s azok mindig a psziché, az individuum szűrőjén át értékelődnek. Ez alapján a valódi kérdés nem az, hogy egy tényező (például a rossz szociális helyzet) önmagában bűnelkövetésre sarkallhat-e, hanem az, hogy abból az egyén mit szűr le, a kapott érzelmét, információt, élethelyzetet hogyan dolgozza fel. Ezért is mondhatjuk ki például azt, hogy nincs összefüggés szegénység és bűnözés között. A kezelőrendszeren belül a szerző bemutatja a fiatalokkal kapcsolatba kerülő teljes szervezetrendszert (nem csak az igazságszolgáltatás szereplőit!), valamint a rájuk vonatkozó hatályos és történeti joganyagot. Általában valamennyi rendszerszereplő vizsgálatánál megjelennek a következő témakörök: a szerv történeti háttere vagy eredete, joganyaga, feladata, szerepe, lehetséges hatása a fiatalkorúra, a vele kapcsolatban megfogalmazott elvárások, kérdések és megoldások. Szeretnénk kiemelni, a teljesség igénye nélkül, azokat a szervekben rejlő problémákat, amelyekre a szerző felhívja figyelmünket: a „gyermekbarát igazságszolgáltatás” gyakorlatban való csökkenés megvalósulása, a személyi állomány fiatalokúakra vonatkozó speciális szakképzettségének hiánya, a diverziós eszközök kis száma, a bírák motiválatlansága. A legtöbb konfliktus viszont a büntetés-végrehajtási intézményekhez és a javítóintézetekhez kötődik, ezek egyebek között a „nevelés” tartalmának meghatározatlanságából, a társadalom részéről érkező átnevelés illúziójából, a nevelők-felügyelők nézeteltéréseiből fakadnak. Hogy ezek mire vezethetők vissza, milyen hatással járhatnak, az kiderül a fejezetből. Azt ugyanakkor itt is szükséges hangsúlyoznunk, hogy a szerző nem bírálatként, hanem a fejlődést, a továbbgondolást elősegítő kritikaként veti fel a problémákat, fejet hajtva a rendszerszereplők mindennapi küzdelmei, tevékenysége előtt.

A lezárásban egyrészt választ kapunk arra, hogy van-e kiút az igazságszolgáltatás rendszeréből, másrészt a szerző még egyszer összefoglal bizonyos fejlesztésre, javításra váró területeket: ilyenek a szakképzés, a civil szféra és a sértett bevonása a fiatalkorút érintő folyamatba, az elérhetetlen ideákkal való leszámolás, a diverziós eszközök bővítése, a szülői felelősség kidolgozása. Rosta kifejti az úgynevezett „szellemi bűnmegelőzés” fogalmát, utolsó gondolatként pedig rendszerez: megjelöli a problémákra való reakálás négy kívánatos irányát.

A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája az érintett témát átfogóan tárgyaló könyv, multidiszciplináris jellege és rendszerszemlélete miatt több tudományterületet érintő monográfia. Olvasóját komplex, új látásmódra készíti, ezáltal kétségkívül közelebb viszi őt egy élő társadalmi jelenség optimális kezeléséhez, „megoldásához”. Miközben bővíti mindany-

KÖNYVISMERTETÉS

nyitunk ismereteit, kritikus szemléletre ösztönöz anélkül, hogy elvesztenénk hitünket a „rendszerben”, a nevelésben rejlő lehetőségekben. Így mindazok számára, akiknek „szívügyük” a fiatalok sorsa, valóban egy új korszak nyitánya lehet Rosta Andrea műve.

Készítette: Janković-Izsó Nóra

